

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. КРОКУЮЧИ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ – УКРАЇНА У 1990 – 1996	6
РОЗДІЛ 2. КУЛЬТУРНИЙ ПОСТУП НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ: ДОСЯГНЕННЯ І ПРОБЛЕМИ	27
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ	110
РОЗДІЛ 4. УСОБЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ У ПОШТОВИХ МАРКАХ	226
РОЗДІЛ 5. СИМВОЛИ ВІЙНИ КРИЗЬ ПОВСЯКДЕННЯ	299
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	309
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	311

ПЕРЕДМОВА

Відроджена українська культура в усій повноті й різномірності її компонентів, збагачена здобутками світової культури і світового життя, має стати основою дальшого державницького й економічного прогресу України.

Війна, яку російська федерація розпочала ще у 2014 році, набула жахливого розмаху 24-го лютого 2022 року. Цілі війни агресор формулює як «демлітаризація та денацифікація України» та «остаточне вирішення українського питання». За цими евфемізмами – очевидна істина: агресор заперечує право українців на самовизначення, на власну ідентичність, мову та культуру.

Разом з тим, культура ніколи не може бути осторонь війни. Ніколи не буває так, що в країні де йде війна, а культура знаходиться поза війною. Українська культура зобов'язана воювати на боці своєї держави, відстоюючи національні інтереси. В культурі війни неможливо залишитися осторонь. Або ти на боці імперської культури – і тоді ти проти України, яка веде антиколоніальну війну. Або ти на боці постколоніальної культури – і тоді ти твориш нову постколоніальну Україну.

Саме тому органи державного управління галузю культури, митецькі об'єднання, видавництва, телеканали, наукові установи, учбові заклади – все те, чим опікується держава, мають бути зосереджені на просуванні постколоніальної національної ідентичності, зокрема нової моделі розвитку вітчизняної культури.

Така культурна політика української держави має повну легітимність в очах її громади. Політика держави під час війни це по суті політика української громади.

Сьогодні українська культура – на передовій жорстокої війни. Український народ воює саме за національну культуру та національну ідентичність. Без них територія держави – це лише квадратні кілометри. Прицільні удари по об'єктах нашої культурної спадщини є безперечним доказом того, що росія цілить прямо в самобутність українців. А перше, що роблять окупанти на захоплених українських територіях, – демонтують національну пам'ять, знищують культурну спадщину, мову, церкву.

Українська культура – це фундамент нашої національної ідентичності. Ось чому вона не менше, а подекуди й більше, ніж інші сфери, потребує фокусу уваги та підтримки у сьогоднішні на найвищому державному і політичному рівні. Наразі витрати на культуру не здаються нагальними. Зараз головне – наша армія, якою ми всі безмежно пишаємось та в яку віримо.

В умовах воєнного стану та російської агресії важливо створити таку модель вітчизняної культури, яка б у стратегічній перспективі всебічно підтримала українську державність, цілісність країни, національний духовний поступ.

Цією, III Частиною, ми завершуємо серію ілюстрованих хрестоматій з Історії української культури:

1. **Історія української культури (від стародавніх часів до XIX століття):** ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах / За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. Ч.І. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020.

2. **Історія української культури (XX століття):** ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах / За заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. Ч.ІІ. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022.

3. **Історія української культури. Українська культура (1991–2023):** ілюстрована хрестоматія. У 3-х частинах. / За загал. ред. проф. Ю. С. Сабадаш. Ч.ІІІ. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023.

Сподіваємося, що ці видання стануть у нагоді усім хто цікавиться українською культурою.

Подяка рецензентам за професійну та неупереджену роботу.

*З повагою,
професорка Юлія Сабадаш та авторський колектив
19 грудня 2023 року.*

Розділ I.

КРОКУЮЧИ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ. УКРАЇНА У 1990 – 1996 рр.

16 липня 1990 р.

прийняття Декларації про державний суверенітет України

24 серпня 1991 р.

Ухвалення Акту проголошення незалежності України

1 грудня 1991 р.

Проведення Всеукраїнського референдуму
щодо проголошення незалежності України

28 червня 1996 р.

прийняття Конституції України

2–16 вересня 1996 р.

введення національної валюти України гривні
та її сотої частки – копійки

Декларацію прийнято **16 липня 1990 р.** Верховною Радою,
на той час, радянської України.

Засідання Верховної ради відбувалось у Сесійній залі Верховної Ради Української РСР о 10 годині ранку. Воно проходило під головуванням першого заступника Голови Верховної Ради Української РСР депутата Плюща Івана Степановича. Голосування відбулось поіменно, в ньому взяло участь майже вісімдесят відсотків депутатського складу. Результати голосування: «за» – 355, «проти» – 4, «утримався» – 1.

Текст документу було опубліковано 16.07.1990 у Відомостях Верховної Ради України. Набула чинності з моменту публікації.

Декларація проголосила суверенітет України. Суверенітет передбачає верховенство, самостійність, повноту й неподільність влади в межах території України, незалежність держави в зовнішніх відносинах.

Декларація визнавала самостійність республіки у розв'язанні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку українсько нації.

Акт проголошення незалежності України

ЗАСІДАННЯ ШІСТДЕСЯТ СЬОМЕ

Сесійний зал Верховної Ради Української РСР. 16 липня 1990 року.

10 година ранку.

Головує Перший заступник Голови Верховної Ради Української РСР депутат Плющ І.С.

Головуючий. Доброго ранку, шановні товариші депутати, телеглядачі і виборці! Запрошуємо вас до уваги, депутатів просимо реєструватися. Як ми домовилися з вами, розпочинаючи новий тиждень, для того, щоб зміцнити дисципліну в залі, Президія у своїй більшості дійшла думки, щоб провести поіменно реєстрацію. Проводимо її в такий спосіб, як проводили раніше. Тобто, всі, хто є в залі, натискають кнопку «за». Натискувати потрібно тоді, коли колонка часу на табло розпочинає свій біг.

Готові? Прошу підготувати технічні засоби до поімєнної реєстрації. Прошу голосувати.

За - 376, проти - 1, не голосували - 7. Переголосувати ще раз не будемо. Ми проводили для цього досить навчання, будьте уважні. Кворум є.

Шановні товариші депутати, до уваги! Дозвольте ранкове засідання Верховної Ради Української РСР оголосити відкритим. Продовжуємо обговорювати питання про державний суверенітет України. Ми сьогодні в Президії обмінювались думками щодо остаточної редакції Декларації про державний суверенітет України. У всіх депутатів є текст остаточної її редакції?

У нас було декілька письмових звернень від груп депутатів і депутатських груп. Ми їх уважно розглянули в Президії. Були різні думки, але одностайним голосуванням дійшли висновку, що обговорення приведено достатньо, надалі в ньому немає потреби. Тому Президія, підкреслюю, при одностайній згоді вирішила запропонувати сесії Верховної Ради Української РСР Декларацію про державний суверенітет України. З вашого дозволу вона ставиться на голосування.

Прошу технічні засоби підготувати до поімєнного голосування.

«За» - 355, «Проти» - 4, «Утримався» - 1 (Оплески).

Стенограма пленарного засідання Верховної Ради УРСР від 16 липня 1990 року. За матеріалами офіційного веб-сайту Верховної Ради України. Сторінки 1-3. БЮЛЕТЕНЯ N 67 (засідання першої сесії (15.05.1990 – 03.08.1990) першого скликання від 16 липня 1990 р.).

Мітинг біля Верховної Ради у день прийняття Декларації про Державний суверенітет України, 16 липня 1990 р. Фото: Укрінформ. Джерело: Новинарня.

Іван Плющ та Степан Хмара біля Верховної Ради у день прийняття Декларації про Державний суверенітет України, 16 липня 1990 р. Фото: Голос України. Джерело: Новинарня.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНСЬКОЇ РСР

ДЕКЛАРАЦІЯ
ПРО ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ

м.Київ - 1990 р.

Фотокопія Декларації про державний суверенітет України, що була ухвалена Верховною Радою 16 липня 1990 року. Вміст титульного листа. Джерело: українська служба Радіо Свобода.

Д Е К Л А Р А Ц І Я

про державний суверенітет України

Верховна Рада Української РСР,

виражаючи волю народу України,
прагнучи створити демократичне суспільство,
виходячи з потреб всебічного забезпечення прав і свобод людини,
шануючи національні права всіх народів,
дбаючи про повноцінний політичний, економічний, соціальний і духовний розвиток народу України,
визнаючи необхідність побудови правової держави,
маючи на меті утвердити суверенітет і самоврядування народу України,

П Р О Г О Л О Ш У Є

державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах.

I. САМОВИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Українська РСР як суверенна національна держава розвивається в існуючих кордонах на основі здійснення українською нацією свого невід'ємного права на самовизначення.

Українська РСР здійснює захист і охорону національної державності українського народу.

Будь-які насильницькі дії проти національної державності України з боку політичних партій, громадських організацій, інших угруповань чи окремих осіб переслідуються за законом.

II. НАРОДОВЛАДЦЯ

Громадяни Республіки всіх національностей становлять народ України.

Народ України є єдиним джерелом державної влади в Республіці.

Фотокопія Декларації про державний суверенітет України, що була ухвалена Верховною Радою 16 липня 1990 року. Вміст титульного листа. Джерело: українська служба Радіо Свобода.

2

Повновладдя народу України реалізується на основі Конституції Республіки як безпосередньо, так і через народних депутатів, обраних до Верховної і місцевих Рад Української РСР.

Від імені всього народу може виступати виключно Верховна Рада Української РСР. Жодна політична партія, громадська організація, інше угруповання чи окрема особа не можуть виступати від імені всього народу України.

III. ДЕРЖАВНА ВЛАДА

Українська РСР самостійна у вирішенні будь-яких питань свого державного життя.

Українська РСР забезпечує верховенство Конституції та законів Республіки на своїй території.

Державна влада в Республіці здійснюється за принципом її розподілу на законодавчу, виконавчу та судову.

Найвищий нагляд за точним і однаковим виконанням законів здійснюється Генеральним прокурором Української РСР, який призначається Верховною Радою Української РСР, відповідальний перед нею і тільки їй підзвітний.

IV. ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Українська РСР має своє громадянство і гарантує кожному громадянину право на збереження громадянства СРСР.

Підстави набуття і втрати громадянства Української РСР визначаються Законом Української РСР про громадянство.

Всім громадянам Української РСР гарантуються права і свободи, які передбачені Конституцією Української РСР і нормами міжнародного права, визнаними Українською РСР.

Українська РСР забезпечує рівність перед законом усіх громадян Республіки незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, освіти, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин.

Фотокопія Декларації про державний суверенітет України, що була ухвалена Верховною Радою 16 липня 1990 року. Вміст титульного листа. Джерело: українська служба Радіо Свобода.

3

Українська РСР регулює міграційні процеси.

Українська РСР виявляє турботу і вживає заходів щодо охорони і захисту інтересів громадян Української РСР, які перебувають за межами Республіки.

У. ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВЕРХОВЕНСТВО

Українська РСР здійснює верховенство на всій своїй території.

Територія Української РСР в існуючих кордонах є недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди.

Українська РСР самостійно визначає адміністративно-територіальний устрій Республіки та порядок утворення національно-адміністративних одиниць.

УІ. ЕКОНОМІЧНА САМОСТІЙНІСТЬ

Українська РСР самостійно визначає свій економічний статус і закріплює його в законах.

Народ України має виключне право на володіння, користування і розпорядження національним багатством України.

Земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території Української РСР, природні ресурси її континентального шельфу та виключної /морської/ економічної зони, весь економічний і науково-технічний потенціал, що створений на території України, є власністю її народу, матеріальною основою суверенітету Республіки і використовуються з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб її громадян.

Українська РСР має право на свою частку в загальносоюзному багатстві, зокрема в загальносоюзних алмазному та валютному фондах і золотому запасі, яка створена завдяки зусиллям народу Республіки.

Вирішення питань загальносоюзної власності /спільної власності всіх республік/ здійснюється на договірній основі між республіками – суб'єктами цієї власності.

Підприємства, установи, організації та об'єкти інших держав і їхніх громадян, міжнародних організацій можуть розміщуватись

Фотокопія Декларації про державний суверенітет України, що була ухвалена Верховною Радою 16 липня 1990 року. Вміст титульного листа. Джерело: українська служба Радіо Свобода.

на території Української РСР та використовувати природні ресурси України згідно з законами Української РСР.

Українська РСР самостійно створює банкову /включаючи зовнішньоекономічний банк/, цінову, фінансову, митну, податкову системи, формує державний бюджет, а при необхідності впроваджує свою грошову одиницю.

Вищою кредитною установою Української РСР є національний Банк України, підзвітний Верховній Раді Української РСР.

Підприємства, установи, організації та виробничі одиниці, розташовані на території Української РСР, вносять плату за використання землі, інших природних і трудових ресурсів, відрахування від валютних надходжень, а також сплачують податки до місцевих бюджетів.

Українська РСР забезпечує захист всіх форм власності.

УП. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

Українська РСР самостійно встановлює порядок організації охорони природи на території Республіки та порядок використання природних ресурсів.

Українська РСР має свою національну комісію радіаційного захисту населення.

Українська РСР має право заборонити будівництво та припинити функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці.

Українська РСР дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молодого покоління.

Українська РСР має право на відшкодування збитків, заподіяних екології України діями союзних органів.

УШ. КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК

Українська РСР самостійна у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку української нації, гарантує всім національностям, що проживають на території Республіки, право їх вільного національно-культурного розвитку.

Фотокопія Декларації про державний суверенітет України, що була ухвалена Верховною Радою 16 липня 1990 року. Вміст титульного листа. Джерело: українська служба Радіо Свобода.

Українська РСР забезпечує національно-культурне відродження українського народу, його історичної свідомості і традицій, національно-етнографічних особливостей, функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя.

Українська РСР виявляє піклування про задоволення національно-культурних, духовних і мовних потреб українців, що проживають за межами Республіки.

Національні, культурні та історичні цінності на території Української РСР є виключно власністю народу Республіки.

Українська РСР має право на повернення у власність народу України національних, культурних та історичних цінностей, що знаходяться за межами Української РСР.

IX. ЗОВНІШНЯ І ВНУТРІШНЯ БЕЗПЕКА

Українська РСР має право на власні Збройні Сили.

Українська РСР має власні внутрішні війська та органи державної безпеки, підпорядковані Верховній Раді Української РСР.

Українська РСР визначає порядок проходження військової служби громадянами Республіки.

Громадяни Української РСР проходять дійсну військову службу, як правило, на території Республіки і не можуть використовуватись у військових цілях за її межами без згоди Верховної Ради Української РСР.

Українська РСР урочисто проголошує про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неадерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї.

X. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Українська РСР як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі, необхідному для ефективного забезпечення національних інтересів Республіки у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науковій, технічній, культурній і спортивній сферах.

Фотокопія Декларації про державний суверенітет України, що була ухвалена Верховною Радою 16 липня 1990 року. Вміст титульного листа. Джерело: українська служба Радіо Свобода.

6

Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах.

Українська РСР визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права.

x x

x

Відносини Української РСР з іншими радянськими республіками будуться на основі договорів, укладених на принципах рівноправності, взаємоповаги і невтручання у внутрішні справи.

Декларація є основою для нової Конституції, законів України і визначає позиції Республіки при укладанні міжнародних угод. Принципи Декларації про суверенітет України використовуються для укладання союзного договору.

М. К и Ї в
16 липня 1990 року

№ 55-ХП

М/ч 16.07.1990р.

Фотокопія Декларації про державний суверенітет України, що була ухвалена Верховною Радою 16 липня 1990 року. Вміст титульного листа. Джерело: українська служба Радіо Свобода.